

Koç, Elif Merve (2020). "Osmanlı Aile Yapısının Millet Sistemi İçindeki Konumu". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 21, S. 38, s. 421-442.

DOI: 10.21550/sosbilder.553008

Araştırma Makalesi

OSMANLI AİLE YAPISININ MİLLET SİSTEMİ İÇİNDEKİ KONUMU*

Elif Merve KOÇ**

Gönderim Tarihi: Nisan 2019

Kabul Tarihi: Mayıs 2019

ÖZET

Çalışmada ilk olarak Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan toplulukların, idari yapılanmalarında uygulanan millet sistemi ele alınmıştır. İslam devletlerinin temel esasına dayanan "ümme" anlayışıyla yürütülen bu idari sistem; toplulukların aile yapısına da sirayet etmiştir. Osmanlı Devleti'ne özgü sosyal düzen olan millet sisteminde bireyler. Dâhil oldukları mabetler ekseninde idare olunurdu. Osmanlı topraklarında yaşayan topluluklar, dini aidiyet ile zikredilir; mahalli oluşumlar, içtimai düzen ve toplumsal normlar din ekseninde özerk bir formda şekillenirdi. Osmanlı Devleti, her milletin kendi idari düzenini yürütmesine izin vermektedir. Aynı topraklar üzerinde ayrı dil, din ve ırka mensup topluluklar bir arada yaşamış; bu durum topluluklara benzer sosyal alışkanlıklara ve kültür etkileşimlerine sahip olma imkânı sağlamıştır. Farklı din ve mezhep isimleriyle anılan milletlerin aile müessesine bakışı, evlilik ve çocuk sayıları gibi detayların incelendiği çalışma; sosyal hayattaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır. Toplum hayatının en temel birimi olan ailenin, Osmanlı millet sistemi içerisindeki konumu çalışmanın asıl konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: millet sistemi, Osmanlı Devleti toplumsal hayatı, Osmanlı'da aile, Osmanlı aile tipolojisi

* Bu makale, 19-21 Nisan 2018'de *Yeditepe Üniversitesi I. Uluslararası Türk Kültürü ve Tarihi Sempozyumu*'nda sunulan bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş hâlidir.

** Doktora Öğrencisi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, elifmervekoc@gmail.com

The Position of Ottoman Family Structure within the Nation System

ABSTRACT

In the study, firstly, it was discussed the nation system, which was implemented in the administrative structures of the communities living in the Ottoman Empire. This administrative system executed with "umma" conception based on the basic principles of Islamic states spread to the family structure of communities. Individuals in the nation system which is the social order peculiar to the Ottoman Empire were administered on the axis of their sanctuaries they affiliated. Communities living in Ottoman territories were mentioned with religious identity; local entities, social order and social norms were shaped in an autonomous form on the basis of religion. The Ottoman Empire allowed every nation to execute its own administrative order. Communities which had different language, religion and race lived together in the same territories; this provided to them to have the opportunities of similar social habits and cultural interactions. The study examined the details such as the view of family organization, marriage and the number of children of the communities, mentioned as different religion and sectarian names, is aimed to reveal similarities and differences in social life. The position of the family, which is the most basic unit of the life of the society, within the Ottoman nation system is the main subject of the study.

Key words: *the nation system, the social life of the Ottoman State, the family in the Ottoman, the Ottoman family typology*

Giriş

Devletten imparatorluğa geçiş sürecinde her alanda çoğulcu bir yapıyı bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti; idari yapılanmada uyguladığı millet sistemi ile toplumsal düzeni hedeflemekteydi. Fetihlerin devam etmesi ve artan Hristiyan nüfus ile devlet; hukuki, sosyal ve ekonomik politikalar geliştirme ihtiyacı içine girmiştir (Sofuoğlu vd. 2012: 73). Bu toplumsal düzen içerisinde her millet kendine ait mahallelerde, hukuk birliğinde ve idarecileriyle devlete bağlılıklarını sürdürmüştür.

Toplumsal düzen, din farklılıkları üzerine kurulmuş olup hoşgörü ve inanç özgürlüğü çerçevesinde yasalar ile korunmuştur. Çoğulcu bir yapının görüldüğü Osmanlı toplumunda; toplumsal katagorizasyon segregasyon ile örtüşmekteydi. Segregasyonda ötekinin farklılıklarını yaşatmanın olasılığı; egemen güç tarafından kabul edilme, kendi sınırlarını koruyarak bu sınırların ardında yaşama ve egemen güçten farklı yönetilmeye razı olma şartlarını taşımaktadır (Adıyeke 2014: 3). Bu bağlamda devlet politikasında asimilasyon ile kültürü yok etme girişimi veya entegrasyon ile mevcut olan kültürün -İslam- dikte edilmesi vuku bulmamış; çoğulcu yapının idrakiyle Müslüman milletin yanında varlıklarını sürdürmüşlerdir. Cemaatler arasında ilişki ve çatışma azdır. Bugünkü azınlık fertlerinde olan kimlik ispatı ve asimilasyona karşı direnme, dolayısıyla çatışmacı tavırlar söz konusu değildir (Ortaylı 2009: 9).

Toplumun din temelli gruplara ayrılması devlet yönetimi için birey odaklı değil, millet odaklı yönetim kolaylığı yaratmaktaydı. Devletin muhatabı cemaat lideri olup bu liderlerin görev zincirinde, halkın devlete karşı ödev ve sorumluluklarının kontrol edilmesi mevcuttur. Devlet-birey ilişkisi yalnızca vergiler ile sağlanmış, diğer ilişkiler devlet-cemaat çerçevesinde yürütülmüştür (Kurtaran 2011: 62).

Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi

Millet kavramı bugün kullana geldiğimiz: “Çoğunlukla aynı toprak üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu” tanımının aksine, Osmanlı dünyasında bir dinin mensuplarını ihtiva ediyordu. Ermeni milleti, Yahudi milleti vb. Millet kelimesi bugün “ırk” kelimesine karşılık geliyor olsa da “kültür birliği” olarak ifade etmek de mümkündür. Hilmi Ziya Ülken millet tanımını, “*Soy, şecere ve tomar arayanların bile millet deyince akıllarına birinci planda kültür birliği gelir, bundan aykırı düşünmeye imkân yoktur*” şeklinde izah eder (1976: 21). Ancak Osmanlı Devleti için “millet” kelimesi “cemaat” kelimesine eşdeğer bir

anlam taşımaktadır (Küçük 2015: 544). Dinin yaşama şeklini belirleyen doktrinler olması, 19. yüzyıldan önce yalnızca Osmanlı Devleti içerisinde değil diğer devletlerde de millet kavramını şekillendirmiştir (Ortaylı 2005: 66). Irk ve soydan ziyade din ve mezhep birliği vurgulanmaktadır (Kurtaran 2011: 59).

Millet sisteminde her dini zümre kendi içerisinde yaşar; kendilerine ait bir mahalleleri, ayrı bir dilleri (Koç Başar 2017: 196), kılık kıyafet seçimleri (Ortaylı 2009: 8), içtimai olarak kendilerine ait olan bir hukukları vardır. Padişahın *tasdikine bağlı kalmak şartı ile*, kendi cemaat liderlerini seçmekte, evlenme, boşanma ve diğer haklarının ifasında kendi dini ve hukuki sistemlerini uygulamakta özgürdürler (Küçük 2015: 544).

Millet sözü, dini bir aidiyeti temsil eder (Ortaylı 2009: 8) ve o cemaat ruhani liderine bağlı hareket eder. Ruhani lider, devlet adına bir vergi koyduğunda ya da idareye bir başkaldırı vuku bulduğunda devletin kolluk güçleri olaya el atar. Ruhani lider millete hâkim olamazsa görevden alınır (Ortaylı 2005: 67). Halkın vergilerinin tahsili ve tevzisi ruhani liderin en önemli görevlerindedir (Ortaylı 2009: 19). Bu sistemin Osmanlı öncesi Müslüman devletlerinde görülmesinin en önemli sebebi; benimsenmiş olan İslam dininde insanların inanan ve inanmayan olarak zikredilmesidir (Araf 7/87; Kehf 18/29). Bu sebeptendir ki İslam dini; insanları ırk, renk, dil ayrımı ile gözetmez; farklılık yalnızca cüz'i irade ile seçilmiş olan inançtır.

Osmanlı Türkleri; din, ahlak ve mefkûresi ile İslami ve milli bir milletlerarası nizam ortaya koymuş, imparatorluğun umumi nizam ve kanunları içerisinde her millet, din ve meslek kendi ırki, lisani, kültürel şahsiyet ve hususlarını muhafaza etmiştir (Turan 1969: 129). Osmanlı Devleti'nde kişinin statüsünün belirlenmesi için dikkate alınan en önemli kriter dindir. Bir cemaatin millet sayılabilmesi için üç ilahi dinden birine mensup olmaları, yani kitap ehli sayılmaları gerekliydi (Özel 1996: 418). Fıkıhla temellenen Osmanlı millet sisteminde her millet, bir medeniyeti temsil etmekteydi. Fıkhın yaklaşımına göre

İslam'ın öngördüğü medeniyet sınıfına girebilmek için kendine ait siyasal, kültürel ve sosyal kurallara sahip olunmalıdır (Şentürk 2009: 97). Müslim ve gayrimüslim olarak iki ana gruba ayrılan toplum; muamele bakımından eşitlik barındırsa da bazı yaptırımlar ve iktisadi farklılıklar mevcuttur. Gayrimüslim halk, İslam geleneği ve hukuku çerçevesinde zimmi statü içerisindeydi. Bu statü onlara cizye vergisinden sorumlu olarak serbestçe yaşama hakkı sunmaktaydı (Öz 2007: 535; Ortaylı 2009: 7). İslam topraklarında barınan Yahudi ve Hristiyan halka -gayrimüslimlere- “zimmi” ya da “ehl-i zimmi” denmekte; bu kelime “kendisine güvence verilen, koruma altına alınan kişi” anlamını taşırdı (Fayda 2013: 428). Ehli kitap sayılan milletlerin ya İslam'ı seçme ya ölüm ya da Müslüman milletlere itaati gerekiyordu. İtaat eden milletler belirli kural ve yasalar çerçevesinde hayatlarını sürdürürdü (Gürkaynak 2003: 277). Zimmi hakkını kazanan İslam devletinin egemenliğini kabul eden gayrimüslimler, can ve mal güvenliği ve dini icrada serbestliğe sahiptiler. Bu haklar devlet için dini bir yükümlülüktür (İnalcık 2012: 13). Osmanlı Devleti'nin kurucularının Türk-Müslüman ve Sünni mezhebe bağlı olmaları sebebiyle; idari yapılanmada Sünni Müslümanlar ırk ayrımı gözetmeksizin ümmetin asli unsuru kabul edilmiştir (Kurtaran 2011: 59). Osmanlı Devleti kuruluş yıllarıyla birlikte tanıştıkları gayrimüslim halkı, köylü ve şehirlileri *istimalet* ile yerlerinde bırakmış ve korumuşlardır. İstimalet, hoşgörü ile kendi lehine kazanma anlamını taşımaktadır (İnalcık 2012: 12). Osmanlı fetihlerinin başarılı olması ve kolaylıkla yayılışı bu politikayla açıklanmaktadır.

“Aldıkları bu dört tane hisarın memleketinde adalet üzere hareket ettiler. Bütün köylüler gelip yerlerinde oturdular. Halleri kâfir zamanındakinden daha iyi oldu. Buradaki kâfirlerin rahatlığını iştihap başka yerlerden de adam gelmeye başladı.” (Atsız 1970: 21)

Osmanlı Devleti'nde millet sistemi yalnızca teolojik açıdan değerlendirilmemeli; bu sistem topluma kazandırdıkları sebebiyle siyasi ve hukuksal bir yapılanmadır. Millet nizamı Osmanlı'ya ait içtimai ve

idari bir teşkilatlanma özgünlüğü içerir (Ortaylı 2009: 15). Sistemin idari dayanağı Fatih Sultan Mehmed'in Ortodoks Patrikhane'yi kurumsal bir şekilde tanıyıp patrik Georgios'un millet başı olarak tayin edilmesi, Osmanlı içerisindeki Ortodoks tebaanın millet sistemi içerisindeki yerinin belirlenmiş olmasından gelir (Demirci 2007: 411).

“Türk fethinden sonra, İstanbul Patrikliği Hristiyanlığın daha önce görmediği papalık yetkilerine kavuştu. II. Mehmet devrinde. Dahası Müslümanlık İstanbul Patrikliğinin durumunu yükseltti. Fatih, Hristiyanlara müsamaha etmiş, toplu ve şahıs olarak Müslümanlardan daha aşağı mevkide olduklarını, uslu uslu oturup vergilerini ödedikleri müddetçe Hristiyanların dinlerine, örf ve adetlerine dokunmayacağını bildirmişti.” (Eliot 1970: 57)

Patriğin millet başı olarak tabir edilmesi, kendisine bir millet idaresi verilmiş olmasının yanında padişahın bir memuru hüviyeti taşıması noktasında önem taşır. Patriklerin kilisede dahi devlet tarafından kendilerine tahsis edilen yeniçerilere sahip olması, (Tott 1970: 53) Osmanlı'nın gayrimüslim tebaaya verdiği kıymetin göstergesidir. Millet başları -diğer bir ifade ile kocabaşı- halkın ileri gelenleri arasından seçilmekte; görevleri bir mahkemede danışılan konumunda olma, hukuki ve sosyal düzeni sağlama ve devlete sadık, millete karşı da hoşgörü içerisinde olma vasıfları taşımaktaydı (DİA 2002: 141).

Cemaatler, miras ve aile hukuku açısından kendi yazılı ve yazısız kurallarına uygun olarak mahkemeler kurabilir ve evlenme, boşanma, miras ve vasiyet gibi meselelerini kendi din hükümlerine göre, kendi mahkemelerinde çözebilirlerdi. Ancak bunun yanında İslam hukuku ile yönetilen kadı başkanlığındaki mahkemelere de başvurabilme imtiyazına sahiptiler. Kamu hukuku açısından İslam hukukuna bağlı idiler (Karataş 2006: 271; Adıyeke 2014: 9). 18. yüzyılda Osmanlı topraklarına gelen Fransa elçisi tercümanı ve Topçu mühendisi olan Baron De Tott, gayrimüslimlerin mahkemelerini seyahatnamesinde konu edinir:

“Türklerdeki medeni yasanın değerli faydalarından biri de her iki tarafa davalarını savunma işini bizzat kendilerine yaptırmasıdır. (...)Yahudiler, Ermeniler ve Rumlar dini başkanlarına bir nevi medeni yargulama hakkı tanımışlardır. Hristiyanların patriklerine olduğundan çok daha fazla hahamlarına bağlı olan Yahudiler hariç tutulursa, özellikle zarara uğrayan tarafın Türk kadularına başvurması yaygın hale gelmiştir.” (1970: 99)

Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan gayrimüslim halk; Osmanlı idaresinden inanç özgürlüğüne sahip olma, güven içerisinde yaşama ve adalet ile yönetilme arzusunda idi. Bunun yanında devletin halkından beklentisi itaat ve vergiydi. Bu çıkar ilişkisi Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar zaman zaman aksamalar vuku bulsa da sükûnet içinde devam etmiştir. Gayrimüslimler, Osmanlı topraklarında yaşarken din ve inanç özgürlüğü içerisinde kat'i suretle Müslüman olmaları için zorlanmamıştır. *Dinde zorlama yoktur* (Bakara 2/265) ayeti ile sabit olan bu durumun yanında kendi arzularıyla Müslüman olanların önünde de hiçbir engel yoktur (Karakaş 2006: 277). İnanç noktasında kısıtlandıkları tek konu çan çalma gelenekleri idi. Müslümanların ibadetleri sırasında kilise çanının çalınması, ibadete engel teşkil etmesi ve İslam'ın üstünlüğünün zedelenebilir düşüncesi, çanın tokmak ile çalınması usulünü getirmiştir (Karataş 2006: 280). Bir tahtaya tokmakla vurulmak suretiyle cemaat ayine çağırılmaktaydı. Bu usul bugün bile Hristiyanlar arasında benimsenmiş bir gelenektir (Ortaylı 2009: 8).

Müslüman ve gayrimüslimlerin barış içerisinde yaşamaları gerektiği İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir: *“Sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik etmekten ve onlara adaletle davranmaktan Allah sizi menetmez. Çünkü Allah adaletli olanları sever. Allah ancak sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardımda bulunanları dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır”* (Mümtehhine 60/8-9). Bu ve bunun gibi ayetler, yöneticilerin halka nasıl muamele edeceğinin ve devlet

politikalarının sınırlarını çizmiştir. İslam hukukçuları ve âlimler, Müslüman ve gayrimüslimlerin milletlerarası ilişkilerinde barış ve huzur içerisinde yaşamaları gerektiğini Kur'an ve sünnet ışığında teşvik etmektedir. Ancak olası bir devlete karşı gelme ve itaatsizlik durumunda onlarla savaşmaları meşrudur. İslam devletlerinin içerisinde gayrimüslimlerin hukuksal, finansal ve toplumsal haklara sahip olmalarında da herhangi bir engel yoktur (Fayda 1996: 419).

Osmanlı Devleti'nde Aile Kurumu

Toplumun en küçük birimi olan aile; fertleri akrabalık ve kan bağı ile birbirlerine bağlayan topluluktur. Ailelerin sahip olduğu sosyal farklılıklar; dönemlerine, kültürlerine, ekonomilerine ve yaşadıkları coğrafyaya bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Aile yapıları ataerkil ve anaerkil olmak üzere iki yapıda incelenir. Hâkimiyetin babada olması ataerkil yapıyı tanımlarken, annede olması ise anaerkil yapının tanımıdır. Ailenin eş sayılarına göre çok eşliliğe dayalı aile (poligami) ve tek eşliliğe dayalı aile (monogami) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Eski Türklerde ailenin ataerkil bir yapıda olduğu bilinmektedir. Bazı Türk boylarında görölen anaerkil yapı ve akrabalık ilişkilerinin annenin soyundan devam etmesi bile aile içerisindeki reisin baba olmasına engel olmamıştır (Aydın 1989: 198). Ananelerin siyasal yaşamı etkilediği ve şekillendirdiği Türk toplumlarında gelenek, erkeği itaat edilmesi gereken kişi ve ailesini koruyup kollayan güç olarak tanımlamıştır. Bu sorumluluk toplumda baba-oğul otoritesini, hükümdar-halk tümevarımı ile yaşatmıştır (Düzbakar 2008: 86). Ancak aile yapısında kadının önemli bir rolü mevcuttur. Kadının aile ve toplum içindeki konumu çocuklarının sayısı ve yaşlılığı ile yükselmektedir (Ortaylı 2009: 63).

Türk devletlerinde aile kurumu, İslam öncesi ve sonrasında çok değişik bir yapı göstermemiştir. Türk-İslam topluluklarına göre aile, neslin devamlılığı için büyük bir önem arz etmektedir. İslam öncesi aile

yaşantısına baktığımızda doğum merasimlerinin büyük sevinç ile karşılandığını görmekteyiz (Ortaylı 2009: 62; Aksoy 2011: 14). Osmanlı toplumunda ise aile şehir hayatında ana, baba ve çocukların bazen de büyük anne ve büyük babanın da içinde bulunduğu çekirdek aile hüviyetindeydi. Ancak kırsal kesimlerde hayatın sürülmesi için uygun olan şekil büyük ailenin yaşam ve üretim kalıplarındadır (Ortaylı 2009: 4). Bu kurumlar evlilik akdiyle vukua gelmektedir ve başka millete (dine) mensup kişilerle evlilik gerçekleşmemektedir. Çok eşlilik ve boşanma yaygın değildir (Öz 2007: 536). Çok eşliliğinin Türkler arasında hoş karşılanmadığı, Türk içtimai vicdanında tek eşliliğinin genel kaide olduğu bilinmektedir (Ağaoğlu 2013: 72). Osmanlı klasik dönem müderris ve müellifi, II. Mehmed'in hocası olan Kınalızade Ali Efendi, aile ve devlet üzerine bir eser kaleme almış ve bu eserde nasıl aile olunacağı ile ilgili öğütler vermiştir. Eserinde çok eşliliğin kişilerin evine mücadele, husumet ve bozuk nizam getireceğini ifade etmiştir. Çok eşlilik cihan hükümdarlarından başkasına caiz değildir ifadesiyle bu durumun sebeplerini kitabında neşretmiştir (1970: 48). Ancak çok eşliliğin görüldüğü durumlar Anadolu'da ilk iskân faaliyetleri ve savaş sonrası esir düşen kadınları gazilerle evlendirerek toplumsal birliği sağlama sebebi nüzulündedir. Aşıkpaşazade, Orhan Bey'in ilk İznik'e girmesi ardından şu sözleri neşretmiştir:

“Orhan Gazi, Yenişehir kapısından girdi. (...)Şehrin kâfirleri karşıladılar. Sanki padişah ölmüş de oğlunu tahta geçirir gibi oldular. Bilhassa kadınlar çok geldiler. Orhan Gazi: ‘Bunların erkekleri hani’ diye sordu. ‘Kırıldılar. Kimi savaştan, kimi açlıktan’ diye cevap verdiler. Aralarında pek güzel olanları çoktu. Orhan Gazi bunları gazilere paylaştırdı. Emretti: ‘Bu dul kadınları nikâh edin, alın’ dedi. Öyle yaptılar. Şehrin mamur evleri vardı. Evlenen gazilere verdiler. Hazır kadın ve evler ola. Kim kabul etmeye?’” (Atsız 1970: 46)

Osmanlı toplumunda aile, İslam hukuku esaslarına göre teşekkül etmiştir. Çok eşliliğin yaygın olmaması ailelerin ekonomik durumu ile bağlantılıdır. Evlilikte çocuğun olmamasının sebebi kadında aranmış ve

erkek bu gibi durumlarda başka kadınlarla evlenerek çocuk sahibi olma yoluna gitmiştir. Savaşlarda erkek nüfusunun azalmasıyla kadının sayıca üstünlüğü meydana gelmiştir (Turan 2012: 117). Bir diğer sebep de kol gücüne dayanan işlerle uğraşan aileler çok eşlilikle çocuk sayısını arttırmıştır (Düzbakar 2008: 91). İslam dini çok eşliliğe ruhsat vermiş olsa da (Nisa 4/3); toplumda polijinin az rastlanan bir durum olduğu gözlemlenir (Çakır 2012: 43).

Ailelerde çocuk sayısı seyyahların notları ve tereke defterleriyle ortaya çıkarılmış, Müslüman milletine mensup ailelerde çocuk sayısının az olduğu ve bu oranın Orta Anadolu'da ortalama 2,34 olduğu (Ortaylı 2009: 83); ancak Yahudi milletine mensup ailelerde sayının çok daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu sayısal farklılıklar kent ve kırsal yaşam alanları sebebiyle de değişiklik göstermektedir (Aksoy 2011: 15-16).

Müslüman Osmanlı ailelerinde boşanma, diğer iki ilahi dinde olduğu kadar katı sınırlar içerisinde ve uygulanması yasak bir eylem değildir. Hoş görülmemek ile beraber şer'i hukukta boşanma kadın ve erkek için meşrudur. Osmanlı erkekleri zevcelerini (eşlerini) hukuken kolayca boşayabilir; belli bir sebebin gerekmemesiyle beraber boşadığı kadının mihrini ve sadakasını vermek zorundadır (Talak 65/7). Kur'an'da aile içi anlaşmazlıkların vuku bulması ardından evliliğin devamını sağlamaya yönelik bazı tedbirlere başvurulması öğütlenmektedir. Geçimsizliğin devam etmesi durumunda erkek ve kadının ailelerinden seçilecek hakemlerin (saygın ve sözü dinlenir kişilerin) ara bulmaya gayret etmesinin istenmesi (Nisa 4/34-35, 128); eşlerin arasındaki uyuşmazlıklarda ilk çözüm yolunun boşanma olmaması gerektiğini ortaya koymaktadır (Acar 2010: 496). Ayet ve hadislere konu olan "talak" (boşanma), dinen sevilmeyen sünnet olarak sayılmakta ve cemaat tarafından tasvip edilmemektedir (Ortaylı 2009: 74).

Klasik dönemde aile, akraba, mahalle ve cemiyetler bir nevi içtima mekanizması, bir dayanışma örgütlenmesidir (Aksoy 2011: 16). Mahalleler bir içtimai kültürel birim olmanın yanında aynı dine mensup

ailelerin, akrabaların veya sürgünle gelen hemşerilerin bir arada yaşadığı hanelerden oluşur. Yaşanılan mahalle ve köy topluluğu etnik, dini ve hukuki bir bağ taşır. Özellikle milletlerin ayrı mahallelerde yaşaması; toplumsal hayatta ödülün, kınamanın toplu olarak gösterilmesine sebep olmuştur (Ortaylı 2009: 2). Mahalle mescitleri veya kahvehaneleri bir toplantı ve tartışma mahalli olup kamuoyunun oluştuğu merkezlerdir. Bir kimsenin bir mahalleye yerleşebilmesi için mahalle sakinlerinden birinin ve imamın (mahalle idarecisinin) kefilî aranır (Ortaylı 2009: 18-19).

Yahudi Milletinde Aile Kurumu

Osmanlı Devleti, özellikle büyük şehirlerde olmak üzere antik çağlardan bu yana sınırları içinde Yahudi milletini barındırmış, İstanbul'un fethinin ardından İstanbul'da çoğunluk olmak üzere Avrupalı birçok Yahudi, Osmanlı topraklarında ikamet etmiştir (Gürkan 2003: 193).

Fethin ardından İstanbul'un içerisinde bulunan harabe evler Sultan'ın zimmetine geçmiş bulunuyordu. Bunun yanında savaş sonrasında alınan esirler (Rumlar) Sultan'ın bizzat emriyle ev sahibi edilmişti. Ancak savaştan sonra II. Mehmed, Anadolu ve Avrupa'dan Hristiyan ve Yahudilerin bu topraklara gelmesini emretmiş ve şehrin canlanması için iskân faaliyetlerinde bulunmuştur (İnalçık 2008, s. 20-24).

Avrupa'dan birçok Yahudi'nin Osmanlı Devleti'ne göç etmesi ve II. Mehmed'in, Capsali adındaki hahambaşını Yahudi lideri olarak tayin etmesinin ardından kendisine Divan'a kabul ve şeyhülislam gibi ifade hakkı vermiştir. Bununla birlikte Osmanlı'nın varlığına karşı herhangi bir başkaldırı ve Batılılara yandaşlık yapmayacakları konusunda teminat alınmıştır. Göç sonrası İstanbul'un sahil kesimine yerleştirilen Yahudi milleti mensupları, burada ticari faaliyetlerle uğraşarak gümrük işlerini canlandırmışlardır (Gürkaynak 2003: 281).

Yahudilerde aile kavramı sosyal bir eylemden çok dini özellik taşımadır. Atalar kültü olarak tanımlanan aile ibadeti; geleneksel ibadeti muhafaza eder ve onu gelecek nesillere aktarır. Ailede bu görevin sahibi reis konumundaki babadır. Kutsal metinlerden yola çıkarak babaya ilahi bir hüviyet misyonu yüklenmiştir. Bu yüzden babanın sınırsız bir otoritesi mevcuttur (Aydın 1989: 196). “Tanrının topluluğuna girmek” olarak nitelendirilen evliliğin temel amacı neslin çoğalmasıdır. Kutsal kitaplarında geçen “oğalın” emrinden hareketle her Yahudi erkeğinin evlenmesi ve çoğalması, bu emrin aksi durumunu gerçekleştirmeleri halinde cezalandırılmaları gerekir. Evlenmemiş bir erkek, erkekliğini tamamlamamış sayılmaktadır (şeker 2015: 252). Yahudilerde düğün günü, evlenecek çift için Tanrı’nın affına mazhar olacakları bir arınma günü, bir kurtuluş ve yenilenme vesilesi sayılmaktadır (nal 2016: 230).

Eski dönemlerde Yahudi aile kurumunda çok eşlilik görülürken (Yaratılış 36/6) zaman içerisinde bu adetten uzaklaşılmıştır. Tevrat’ta geçen ifadelerden yola çıkılarak çok eşliliğin krallara ve zenginlere atfedilmesi sebebiyle (Samuel 5/13) maddi durumu iyi olmayanlar tek eşliliği tercih etmişlerdir (Aydın 1989: 197).

Osmanlı aile kültüründe her din mensubu için “dışarıdan kız almama” kuralı görülmektedir. “Uyruluk” sorunu, Yahudi bir kızın yabancı tebaalı bir Yahudi ile evlenememesi, Müslüman bir kızın İrani bir kocaya varamaması örnekleriyle açıklanabilir (Ortaylı 2009: 25).

Yahudilerde boşanma, Tanrı’nın karı-koca arasındaki nikha şahit olması ve erkeğin kadınıni terk etmesi durumunda bu kutsal ahde ihanet ettiğine vurgu yapılır. Olması gereken, evliliğin devam etmesidir. Bir erkek, karısından cinsel hazzı alamadığı bahanesi ile dahi ayrılabilir. Ancak iftler ve cemaat, bu ayrılık sonucunda ailenin kutsallığının yitirildiği ve boşanmanın manevi olarak yol açtığı olumsuzların farkındadır. Boşanma bu sorumluluklar altında meşru bir eylemdir (Aydın 1989: 197; şeker 2015: 258).

Hristiyan Milletinde Aile Kurumu

Osmanlı Devleti sınırları içinde sayıca Müslüman milletten sonra en kalabalık olanı Hristiyan cemaatidir. Fatih Sultan Mehmed ile ilk tanınan milletin de Ortodoks Hristiyanları olması bunun delillerindedir. Özellikle İstanbul bölgesinde yaşayan Ortodoks mezhebi üyeleri, devletin bu grup için idari bir teşkilat oluşturma gereksinimini meydana getirmiştir. Çeşitli ırklardan toplulukların Ortodoks mezhebinde ve kilisenin yönetiminde bulunmaları, cemaat liderlerinin halkın üzerindeki etkisinin göstergesiydi. Merkezden uzak bölgelerde ise “otonom” idare altında (Küçük 2015: 544) varlıklarını sürdüren grup, kilise ile halkın ayrı dilleri konuşması sebebiyle ortak bir idare yürütememekteydi. Osmanlı Devleti himayesi ile birlikte Avrupa’dan Orta Doğu’ya uzanan geniş halklar, millet sistemi ile birlikte kilise ve eğitim kurumlarının cemaat liderine bırakılması imtiyazına haiz olmuştur. Bizzat Osmanlı padişahı tarafından can ve mal güvenliklerinin korunması; kargaşanın hüküm sürdüğü bölgelerin sükûnetine imkân sağlamıştır.

Hristiyanlıkta aile anlayışı kutsal kitapları (İncil) temelinde şekillenmektedir. Erkeğin evlenmemesinin iyi olacağı ancak ahlaki bozulmalardan ötürü evliliğin tavsiye edildiği görülmektedir. Evlilikte de tıpkı toplumun diğer üyelerinde olduğu gibi üstünlük erkektedir. Kilisenin başında İsa olduğu gibi ailenin başında da olması gerekenin erkek olduğu (Efesliler 5/23) anlayışı hâkimdir (Aydın 1989: 197; Şeker 2015: 251).

Hristiyanlarda evlilik, İsa’nın kiliseyle manevi birleşmesini sembolize etmesi sebebiyle kişilerin ayrılmaz bir bütün haline geldikleri dini bir kurumdur (Şeker 2015: 252). Evliliğe verilen kutsi mahiyet sebebiyle evlenen fertlerin boşanarak başka biriyle evlenmeleri zina sayılmıştır (Matta 5/32). Çünkü önceki evlilik hala devam etmektedir. Hristiyanlıkta boşanmak meşru bir hak değildir. Bunun akabinde çok eşlilik mevcut değil, tek eşlilik yaygındır (Aydın 1989: 197). İsa ve

havarileri döneminde Yahudi geleneğinden gelen çok eşliliğin yaygın olması sebebiyle Pavlus'un görevlilerin tek eşli olması gerektiğine dair söylemleri mevcuttur. Tek eşliliğe dair ilahi bir emir yoktur. Pavlus'un söylemleri sadece bir tavsiye hükmündedir:

“Gözetmen, (...)görevliler tek karılı, çocuklarını ve evlerini iyi yöneten kişiler olsun.” (Timoteos 3 / 2,12)

Ermeni Milleti'nde Aile Kurumu

Hristiyanların doktrinlerini sentetik şekilde benimseyen Ermeni milleti (Aydın 1998: 355), ayrı bir kiliseye mevcut olmaları sebebiyle Osmanlı Devleti içerisinde millet statüsüne sahiptir. II. Mehmed, Ermeni ve Yahudi milletine tıpkı Ortodoks Hristiyanlarda olduğu gibi bir millet başı atayarak (Adıyeke 2014: 7) idari yapılanmayı tesis etmeyi amaçlamıştır ve Osmanlı son dönemine kadar bu uygulama devam etmiştir. Ancak Türkler ile karşılaşana kadarki tarihi yolculuklarında sürgün edilen ve asimile oldurulmaya çalışan bir millettirler. Bizans Devleti tarafından Ortodoks kilisesine bağlanması öngörülen Ermeni milleti, Rumlaşma politikasının bir parçası olmuştur (Ulu 2007: 507). İstanbul'un fethi, Ermeniler için bir dönüm noktası olmuştur (Ergüney 2007: 8).

Piskoposluk merkezinden uzak olmaları sebebiyle birçok konsil ve toplantılarda alınan kararlardan yeterince haberdar olamamaları, Ermeni kilisesinin eklektik yapısının sebeplerindendir. Ermeni Kilisesi, Roma Kilisesi'nin ekümenik söylemine tehdit oluşturmaktadır. Bunun en önemli sebebi, Ermeni halkının Perslerin yaşadıkları bölgeye yakın olmaları nedeniyle Perslerle benzer inanışlara sahip olmalarıdır (Küleççi 2013: 68). Bu durum Roma Kilisesi'nin, Ermenileri ortak dini paydadan dışlamalarına sebebiyet vermiştir.

Türkler ile etkileşim içerisine girdikleri anda inanç özgürlüğü ile karşılaşmaları, karşılıklı etkileşimi olağan bir hale bürümüştür. Bu durum Türk ve Ermeni kültürlerinin benzerliklerini açıklamadaki nedenlerden biri ve en önemlisidir. Ayrı mahallerde yaşamalarının

yanında Ermenilerin Türk köy ve mahallelerine yerleştikleri de olmuştur (Berber Babalık 2015: 43). Kùltürlerarası etkileşimin en çok toplulukların yemek yeme merasimleri ve yeme alışkanlıkları üzerinde görürüz. Ermeni ve Türk ailelerin komşuluk faaliyetleri sırasında birbirlerine ikram ettikleri yemeklerin bile kùltürlere özel olması (Şahin 2014: 3), bu etkileşimin göstergesidir. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türkler ile en iyi anlaşılan millet olan Ermeniler, Bab-ı Ali için millet-i sadıka hüviyetine ve birçok imtiyaza sahiptiler (Kodaman 2001: 103).

Sosyal yaşam içerisindeki kız alma ve düğün merasimleri, evlilik akdinin aile büyükleri tarafından onaylanması ardından gerçekleştirilmesi gibi birçok benzerlik mevcuttur (Ulu 2007: 509; Ergüney 2007: 70). Aile reisinin baba olması, ailede bulunan erkeklerin aile onurunu korumakla yükümlü olması Türk aile yapısıyla neredeyse aynıdır (Ulu 2007: 510).

Ermenilerin evlilik akdini gerçekleştirmelerinde, kız ve erkeğin birbirini karşılıklı tanıma olanağı Müslüman-Türk ailelere göre daha serbestti. Türk toplumunda olduğu gibi eş seçiminde babaların söz hakkına sahip olması sebebiyle erkek çocukların on beş-yirmi yaş aralığında evlendiği görülmektedir. Her mezhepte olduğu gibi Ermenilerin de başka din ve mezhebe mensup kişilerce evliliği onaylamadıkları bilinmektedir (Şahin 2014: 5). Özellikle Rumlar ile Ermeniler arasındaki siyasi anlaşmazlıkların da mukabilinde Rum-Ermeni evlilikleri devlet tarafından da fermanlar ile yasaklanmıştır. Toplumda huzursuzluk çıkmasına engel olma amacı taşıyan bu yasak; nikâhı yasaklama ve geçersiz sayma yaptırımlarına sahiptir. Evlilik akdinde kararlı olunan durumlarda ise çiftlerin evlendikten sonra bir diğerinin tabiiyetine geçmesi yönünde çözümler aranmıştır (Kùlekçi 2013: 85). Bunun yanı sıra Ermeni milletinde kendi yakın akrabalar ile evlenme de hoş karşılanmaz. Boşanma durumu da neredeyse imkânsızdır (Şahin 2014: 11).

Sonuç

Altı yüz yıllık hükümranlık süresince binlerce kilometreye yayılan ve yüzlerce kültürü içinde barındıran Osmanlı Devleti; tüm bu niceliklere uzun yıllar sahip olmasını, kendine özgü geliştirdiği sistemlere borçludur. Devletten imparatorluğa geçiş sürecinde topraklarına kattığı farklı din ve mezhepteki insanların toplumsal hayatının korunması devletin aslı grevlerindendi. Türk devlet teşkilatı, devletin dev ve sorumluluğunu yazılı ve yazısız kanunlar ile belirlemiş; devletin içinde barındırdığı her ferdin refah bir yaşam alanına ve inanç özgürlüğüne sahip olması teminat altına alınmıştır. Bu meyanda Osmanlı Devleti; kozmopolit bir toplumsal yapı oluştururken bu yapının sürdürülebilmesi için millet sistemini geliştirmiştir.

Millet sistemi, Osmanlı Devleti'nin ortaya koymuş olduğu bir toplumsal düzenleme olsa da dönemin çağdaşları da mabet ile toplumsal sınıfların belirlenme usulünü benimsemişlerdir. Irk, dil, renk gibi maddesel ayrımların söz konusu olmadığı 18. yüzyıl öncesi dünyasında; insanların inançları ile katagorizelenmesi dünya konjonktürünün bir parçasıdır.

Toplumların yapı taşı olan aile kurumu ise, bu yapılanmanın mihenk taşı olma özelliği taşır. Kültürel farklılıklar her aile için öznel bir durum teşkil eder. Ancak Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatında dini aidiyet; ikamet edilen mahalleyi belirlemenin yanında mahalle sakinleri, toplumsal hayatın denetlenmesinde rol oynamaktaydı. Her mahallenin aile düzeninin benzerlikler gösterdiği ve ilginçtir ki bu benzerliklerin farklı inançlara sahip mahallelerde de görülmesi; toplumsal düzenin nasıl bir uyum içerisinde sürdürüldüğünün kanıtıdır.

 ilahi din mensuplarının farklı doktrinlerle hayatlarını sürdürmesi, ibadetlerini rahatça ifa etmeleri; birbirleriyle olan etkileşimlerine engel olmamış, yüzyıllar boyunca süren komşuluk yerini kültürel bir harmana bırakmıştır. Evlilik, miras, ocuk sahibi olma, düğün ve cenaze törenlerinin benzerliklerine varana kadar farklılıkların

saygı çerçevesinde yaşanması; Osmanlı Devleti millet sisteminin işleyişine birer kanıttır.

Kaynaklar

Acar, H. İbrahim (2010). “Talak”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 39, s. 496-500.

Adıyeke, Nuri (2014). “Osmanlı Millet Sistemine Dair Tartışmalar ve Siyasal Bir Uzlaşma Modeli Olarak Osmanlı Millet Sistemi”. *Yeni Türkiye*, S. 60, s. 1-13.

Ağaoğlu, Ahmet (2013). *Üç Medeniyet*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Aksoy, İlhan (2011). “Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 16, s. 11-19.

Atsız, Hüseyin Nihal (1979). *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Aydın, Mehmet Akif (1989). “Aile”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, s. 196-200.

Aydın, Mehmet (1998). “Hristiyanlık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 17, s. 353-358.

Berber Babalık, Banu (2015). *Osmanlı Kuyumculuğunda Ermeniler ve Bir Ermeni Ailesi Örneği: Arslanyanlar*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

Çakır, İbrahim Ethem (2012). “Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı, Statü, Servet: 1671-1678 Sofya Örneği”. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 31, s. 41-60.

Demirci, Kürşat (2007). “Ortodoksluk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 33, s. 409-414.

De Tott, Baron (1970). *Türkler 18. Yüzyılda*. Çev: Mehmet R. Uzmen, İstanbul: Tercüman Yayınları.

DİA. (2002). “Kocabaşı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 26, s. 140-141.

Düzbakar, Ömer (2008). “Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği”. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 23, s. 85-100.

Eliot, Sir Charles (1970). *Avrupa'daki Türkiye Cilt: 2*. Çev: Adnan Sınar vd., İstanbul: Tercüman Yayınları.

Ergüney, Özgür Atılım (2007). *Günümüzde Türkiye Ermenileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Fayda, Mustafa (2013). “Zimmi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, s. 428-434.

Gürkan, Salime Leyla (2013). “Yahudilik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 43, s. 187-197.

Gürkaynak, Muharrem (2003). “Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları*, C. 9, S. 2, s. 275-290.

İnalçık, Halil (2008). “The Ottoman Survey of İstanbul, 1455”. Çev: Ali Yandık, *1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, S. 3, s. 19-27.

_____ (2012). *Devlet-i 'Aliyye I. Cilt*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karataş, Ali İhsan (2006). “Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 15, S.1, s. 267-284.

Kınalızade Ali Efendi (1970). *Devlet ve Aile Ahlakı*. Haz: Ahmet Kahraman, İstanbul: Tercüman Yayınları.

Koç Başar, Cansu (2017). “Osmanlı Millet Sisteminden Ulusa Geçiş”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, S. 23, s. 195-231.

Kodaman, Bayram (2001). “Üç Ermeni Şarkısı ve Ermenilerin Türklere Bakışı”. *Ermeni Meselesi Üzerine Araştırmalar*, Haz: Erhan Afyoncu, İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı TATAV Yayınları, s. 103-118.

Kurtaran, Uğur (2011). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 8, s. 57-71.

Küçük, Cevdet (2015). “Osmanlı İmparatorluğu’nda “Millet Sistemi” ve Tanzimat”. *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Ed: Halil İncalçık ve Mehmet Seyitdanoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 541-555.

Külekçi, Cahit (2013). “Dinî Münasebetler Çerçevesinde Osmanlı Devleti’nde Toplumsal Çatışma: Rum- Ermeni Toplumunu Örneği (XIX. Yüzyıl)”. *İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası*, S. 23, s. 63-90.

Ortaylı, İlber (2005). “Millet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 30, s. 66-70.

_____ (2009). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Öz, Mehmet (2007). “Osmanlılar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 33, s. 532-538.

Özel, Ahmet (1996). “Gayri Müslim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 13, s. 418-427.

Sofuoğlu, Ebubekir ve İlke Nur Akvarup (2012). “Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi ve Süryaniler”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 7, S. 1, s. 71-88.

Şahin, Gürsoy (2014). “Türk-Ermeni Sosyal İlişkileri ve Bu İlişkilerin Ermeni Edebi Eserlerine Yansımaları”. *Yeni Türkiye*, C. 60, s.1-20.

Şeker, Cihat (2015). “Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı / Ahlakı”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, S. 44, s. 247-271.

Şentürk, Recep (2006). “Medeniyetler Sosyolojisi: Neden Çok Medeniyetli Bir Dünya Düzeni İçin Yeniden İbni Haldun?”. *İslam Araştırmaları Dergisi*, S. 16, s. 89-121.

Turan, Namık Sinan (2012). “Modernleşme Olgusunun Osmanlı Toplum Yaşamına Yansımaları ve Ta'addüd-i Zevcat (Çokeşlilik) Sorunu”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S. 7, s. 117-152.

Turan, Osman (1969). *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.

Ulu, Cafer (2007). “Türk - Ermeni Sosyo Kültürel Etkileşimi: Dil ve Edebiyat Örneği”. *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, Haz: Metin Hülagü vd., C. I, s. 505-518.

Ülken, Hilmi Ziya (1976). *Millet ve Tarih Şuuru*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ünal, Asife (2016). “Yahudi Düğün Gelenekleri”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 2, s. 225-241.

EXTENDED ABSTRACT

The conquest of Istanbul, where the State of Ottoman moved to the empire, can be regarded as not only the change of the management system but also the milestone of innovation in the field of organization. The 15th century, which we can call the Ottoman classical period, is the years when the Ottoman Empire included non-Muslim citizens to its territories. Firstly, the inclusion of the Christian nations to the Ottoman territories is the historic breakthrough which led the State of Ottoman to the form of the empire, which made the Empire reached the status of the mentor of the vast majority of peoples.

The existence of the Ottoman Empire in the stage of six centuries of history can be explained by functioning the political, legal and social systems which were developed. That hundreds of different cultures live together in these territories was maintained thanks to a system of religious identity-based organization called the nation system. The nationalization of the communities on the axis of the sanctuary where the religious duties fulfilled, not in the way of race, language or color, is a situation that existed in the world before the 18th century. Even if the meaning of the nation today is much different from this, for the Ottoman, as in the modern states, the religion affiliated was determining the nation.

Until the 18th century, when the world would change its concepts with the French Revolution, the family structures of the communities in the Ottoman territories where the nation system existed were shaped in the religious framework. The legal, social and religious structures of the nations, which were divided into two main groups as Muslims and non-Muslims, were under state control. According to the religion of the Ottoman founders, the requirement of the Muslim-Turkish religious tradition, the Muslim community is considered as the superior nation. However, the security of life and property of the non-Muslims, having the "zım̄mi" status by the religion of Islam, protected by the rules of Islamic religious law (fiqh). This assurance was a responsibility that Islam gave to the sultan. In addition, all kinds of opportunities were provided for non-Muslims to live in peace. Non-Muslims were able to maintain their own judicial systems and had freedom of trade and social life. Each nation has its own sanctuaries, districts, local administrative order and religious courts. A non-Muslim has the privilege to be present in the courts by choosing the Ottoman ecclesiastical law or customary law.

The fact that they direct to the family institutions mainly with religious and economic reasons too showed change according to regions they live and status they have. A poor and farmer family, with regard to a rich and bureaucrat family, contains differences on the basis of nation they exist. While polygamy was seen in ancient times in Jewish, it was never adopted this tradition in Christians. In Muslim families, the

polygamy that the financial opportunity made difficulty is the tradition which is not practiced very much by society. The fact that families have a patriarchal form is the same for all three religions. Except for Islamic religion, other religions do not approve the divorce even ban it. This tradition, which is not seen much in Muslim families, is considered as an unsympathetic Sunnah for Islamic religion.

The rules that the nations have regarding the intermarry show similarity. No nation looks positively the marriage of persons from different nations. In fact, the marriages of Armenians and Greeks were prohibited by the state. It is possible to explain this situation as preventing from creating social unrest. However, the marriage of a Christian man and a Muslim girl includes divine prohibitions for both religions. In this study, it is examined the family structures of each nation which were formed on the axis of their religious rules and the privileges and opportunities offered by the Ottoman Empire to the nations were presented.

From the western travelers who visited the Ottoman Empire, to the Ottoman history writers; the study is the product of a wide range research from many articles and master's theses to the books with a wide range of knowledge. Today, this study presented in regard to the aim of direction to the future of the history science have been shed light on how the communities having different beliefs, races and languages can live together throughout the centuries. It is aimed to reveal a historical page in today's world where unity and togetherness must be understood or reminded.